պարտականութիւններից մէկը դէպի հասարակութիւնը: Բայց տեսնենք, թէ նրանք արդեօ՞ք ճանաչում են այս պարտաւորութիւնը: Ճշմարտութիւնը ստիպում է ինձ այդ հարցին բացասական պատասխան տալ: Սակայն ի՞նչ է Բագուի ինտելիգէնտ մասի կեանքի նպատակը—ահա մի ուրիշ հարց, որին կը տանք հետեւեալ պատասխանը, որը հազիւ թէ մխիթարական լինի: Բագուի զարգացած դասի կեանքը իսկապէս ոչ մի նպատակ չունի, նա ապրում է նրա համար, որ ապրէ: Ուտել, խմել, զուարճանալ, հիւրանոցներում զանազան անբարոյական նպատակների համար մեծ գումարներ շռայլել, գիշերը մինչեւ լոյս աչքերը տրորելով կլուբի կանաչ սեղանի շուրջը, կաւիճի փոշի կուլ տալ, յետոյ մէկմէկու անպատիւ անել, զանազան կեղտոտ, փողոցային խօսքերով միմեանց դէպի մենամարտութիւն (дуэль) հրաւիրել, բայց յետոյ փոշիմանել եւ երկչոտութեամբ հեռանալ: Հասարակական շահերը իրանց անձնական շահերին զոհել, մարդկային արժանաւորութիւնները ոտնակոխ անել, ուրիշների ազատութիւնը խլել, սակայն իրանց ազատամիտ ձեւացնել, ժողովրդի մտաւոր եւ բարոյական առաջադիմութեան երդուեալ թշնամիներ լինել, բայց աշխատել արտաքուստ իրանց զարգացած, յառաջադէմ եւ լուսաւորված ձեւացնել:—Ահա մեր զարգացած դասի, մեր ինտելիգէնցիայի կեանքի նպատակը: Ի՞նչ օրինակ պիտի վեր առնի ժողովրդի անկիրթ մեծամասնութիւնը այդպիսի հրէշաւոր ինտելիգէնցիայից. աւել ի՞նչ կարող է սովորել նա նրանից, եթէ ոչ շռայլութիւն, անբարոյականութիւն եւ այլն: Մենք իրաւունք չունենք մեղադրել Բագուի հասարակութիւնը թոյլութեան եւ անշարժութեան մէջ, քանի որ նոյն իսկ լուսաւորված դասի կեանքը մի այդպիսի մռայլ պատկեր է ներկայացնում: Չենք կարծում, որ Բագուի հասարակութիւնը այդքան յետադէմ լինէր, եթէ նա ունենար իր շահերը հոգացող ճշմարիտ ինտելիգէնցիա. չենք կարծում, որովհետեւ ամենայն մի հասարակութեան յետադիմութեան առաջին պատճառն է նրա տգիտութիւնը, բայց Բագուի հասարակութիւնը, պէտք է խոստովանած, որ տգետ չէ, նա առատաձեռն է դէպի ամենայն բարեգործական նպատակ, ինչպէս նա այդ քանիցս անգամ ցոյց է տուել փաստերով: Բաւական է յիշել այն հազարները, որ նա նուիրեց յօգուտ Վասպուրականի սովատանջների, այն հազարները, որ նա տուել է իր «Մարդասիրական» ընկերութեան եւ այլն: Բայց նա կարօտութիւն ունի միայն գործունեայ մարդիկների, այնպիսի զարգացած անձերի, որոնք կարողանան առաջնորդել նրան: Բայց ո՞րտեղից գտնել այդպիսի անձինք, քանի որ մեր շուրջը նայելով, տեսնում ենք, որ նրանք խոյս են տալիս հասարակութեանից, երկչոտութեամբ հեռու են փախչում հասարակօգուտ գործունէութեան ասպարէզից, անարժան են համարում ունենալ ժողովրդի անկիրթ դասակարգի հետ որ եւ իցէ յարաբերութիւն, կարծելով, թէ իրանք մի մեծ բաներ են, արհամարհական աչքով են նայում նրա վրա, չը նայելով, որ իրանք են միայն արժանի արհամարհանքի: Այդպէս է ահա մեր զարգացած դասի վարմունքը եւ այդ պատճառով մենք մի առանձին ուրախութիւն զգացինք, երբ անցեալ օրը լսեցինք, որ «Մարդասիրական ընկերութեան» ուսումնարանի նոր տեսուչ բժիշկ պ. Արամեանը, որը մի գործունեայ մարդ է երեւում—խնդիրքով դիմել է կառավարութեան, որ սա թոյլ տայ իրան ընկերութեան դահլիճում դասախօսութիւններ անել, մեծ մասամբ առողջապահութեան եւ տնտեսականութեան առթիւ: Մենք պատրաստ ենք մի այսպիսի գեղեցիկ միտք պ. Արամեանի կողմից ընդունել ծափահարութեամբ եւ ցանկանալ նրան բոլոր սրտով աջողութիւն իր այդ դիտաւորութեան մէջ: Չենք կասկածում, որ Բագուի հասարակութիւնը անտարբեր չի մնայ դէպի պ. Արամեանը եւ կօգտվի այդ հանգամանքով:

Նոյն այդ պ. Արամեանի աշխատութեամբ, այս օրերս տեղւոյս ռուսաց թատրոնական մշտական խումբը տուեց մի ներկայացում յօգուտ Վասպուրականի սովատանջների, որի գոյացած գումարը, նայելով հանդիսականների թւին, պէտք է նշանաւոր լինի: Ուրախալի էր այդ երեկոյ տեսնել տիկին Արամեանին, որ հանգուցեալ ազգասէր Ստեփաննոս Նազարեանցի աղջիկն է, եւ տիկին Եղուբեանի աշխատութիւնը թատրոնի բուֆէթում: Արդարութիւնը պահանջում է յայտնել մեր անկեղծ շնորհակալիքը պատուելի տիկիններին, որոնք գէթ օրինակ կարող են լինել մեր մնացեալ հայ տիկիններին, որոնք գիշեր ու ցերեկ զբաղված են իրանց տուալետով:

Շիրվանզադէ

ՆԱՄԱԿ ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ

—

Հոկտեմբերի 16

Ռուսաստանում հայութեան կենտրոն այժմ համարվում է Թիֆլիսը, որովհետեւ այդտեղ են ժողոված մեր ինտելիգենցիան, մեր մտաւոր թարմ ոյժերը. մենք, գաւառացի հայերս մեր ամեն հասարակական գործակատարութեանց մէջ օրինակ պիտի առնենք Թիֆլիսից. իսկապէս այդպէս էլ անում ենք: Օրինակ, Թիֆլիսեցին անտարբերութեամբ է վերաբերվում դէպի այնպիսի մի հարց, ինչպէս է առաջնորդականը, նոյնը անում ենք եւ մենք: Ահա մի քանի ամիս է, որ Թիֆլիսը առանց առաջնորդի է մնացել. Թիֆլիսեցին չէ՞ էլ մտածում խնդրել իրան համար առաջնորդ, իսկ ո՞վ կը լինի առաջնորդ,—այդ Թիֆլիսեցու համար գուցէ մի եւ նոյն է: Գոնէ այդպէս պէտք է եզրակացնել, տեսնելով նրանց անհոգութիւնը եւ անտարբերութիւնը: Ամենայնիւ, մենք գաւառացիներս հետաքրքրված ենք այն հարցով, թէ արդեօք ո՞վ կը նշանակվի Թիֆլիսի պէս մի նշանաւոր թեմի առաջնորդ: Միշտ հարց ու փորձ անում ենք այդ մասին մի ճիշտ տեղեկութիւն լսել եւ ահա տեղեկանում ենք, որ այդ պաշտօնի համար հրաւիրվում է Կարնոյ նախկին առաջնորդ Յարութիւն եպիսկոպոսը: Մենք դրեթէ ոչինչ չը գիտենք սրբազանի ընդունակութեանց մասին, բացի մի քանի հատ ու կտոր տեղեկութիւններից, որոնք մեզ են հասած նորա գործունէութեան մասին վերջին ռուս-թիւրքական պատերազմի ժամանակ: Սակայն գրականապէս յայտնի է, որ նա, ինչպէս չը համապատասխանող ժամանակակից քաղաքական հանգամանքների, արձակվեցաւ իր պաշտօնից եւ նրան փոխարինեց հայր Օրմանեանը: Նոյնպէս մեզ յայտնի է բաւական ճիշտ աղբիւրներից, որ նորին սրբազնութիւնը մի քանի հարիւր հազար ոսկիների տէր է... եւ Թիւրքիայում ապրելով թիւրք փաշայի բնաւորութիւն է ստացել....

Ասում են, որ Էջմիածնից հարց են արել Թիֆլիս մի պարոնի, թէ ինչպիսի ընդունելութիւն կը գտնի Թիֆլիսում այդ առաջնորդը. թէեւ ես եւ ինձ հետ շատերը համոզված ենք, բազմաթիւ փաստերի վրա հիմնվելով, որ Էջմիածնում ժողովրդի ձայնին, առաջնորդական եւ այլ ազգային—եկեղեցական հարցերի վերաբերութեամբ ոչինչ նշանակութիւն չեն տալիս եւ այդ մի թօղ է, որ փչում են Թիֆլիսի ինտելիգենցիայի ներկայացուցիչներից մի-երկուսի աչքերին: Նոյնպէս ասում են, որ Յարութիւն եպիսկոպոսի վրա մատնացոյց է եղել Պետրոս եպիսկոպոսը, որ անցեալ գարնանը հեռացաւ Էջմիածնից դէպի Կ. Պօլիս յայտնի նպատակների համար եւ յայտնի հրահանգներ ստանալով.... Գուցէ այդ ենթադրութիւնը անհիմն էլ լինի, սակայն Պետրոս սրբազանի Կ. Պօլիս լինելը եւ Յարութիւն սրբազանի հարստութիւնը հաստատ գրաւական կարելի է համարել այդ լուրի ճշդութեանը.... Ես ինձ պարտք համարեցի ծանօթացնել Թիֆլիսի հասարակութեանը իրանց առաջնորդացուի անձնաւորութեան հետ եւ այժմ նրանց մնում է հարկաւոր տեղեկութիւններ ժողովել այդ եկեղեցականի ընդունակութեանց մասին եւ ապա դատել՝ կարո՞ղ է արդեօք նա համապատասխանել այդ պաշտօնին, Թիֆլիսի պէս մի նշանաւոր քաղաքում առաջնորդ լինելու....

***

ՆԱՄԱԿ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

—

15 հոկտեմբերի

Կարդալով «Մեղուի» № 76 Թերթում Ախալցխայից Թեթեւսոլիկ «Սէնիէթբէր» մականուանելոյ մը Թղթակցութիւնը, որն իր աչքում գերանը Թողած, ընկերին աչքին շիւղը կորոնէր, աւելորդ չեմ համարում մի քանի խօսք խօսելու: Ուսումնարանից եւ վաճառատնից մերժված Սէնիէթբէր պարոնը, ցաւ է զգում, Թէ «ձէպէլի մանչը Թուղթ մէ շարադրել տուել, իրան քանցելարն է դրել, ներս մտնողին դէմ կու տայ, ձեռք քաշեցէք խօսեղ» եւ վերջապէս շատ մը ասոր նման բաներ, ուսումնարանների եւ այլ գործոց վերաբերութեամբ: Այո, ճշմարիտ է, կայ եղեր այդպիսի Թուղթ մը, բայց ոչ Թէ ձէպէխանցի քանցելարը, այլ ժողովրդի ձեռքումը, եւ այդ գործադրողը ոչ Թէ ձէպէի մանչն է, այլ իր իրաւունքը ճանաչող ժողովուրդն է, ում հոգն է, Թէ մեր ժամկոչի ցանցառամիտ մանչուն կամքին ընդդէմ է:

Ամենայն ընթերցող Թող հասկանայ եւ ուշադրութիւն մը դարձնէ միայն այն կէտին վրա, Թէ 10—12000 րուբլի տարեկան ծախք ունեցող ուսումնարան մը (այն ալ Ախալցխայ մէջ) գոնէ 12 փարայի արդիւնք պիտի բերէ Թէ՞ ոչ: Քանի լիցի, մինչ գի դաստիարակիչք 12 փ. չարժեն: Կարծում եմ, որ ժողովուրդը, մանաւանդ Ախալցխայ եկեղեցին, ուսկից այնքան գումարը դուրս կը տրուի միայն ուսումնարանի համար, այդպիսի գումարը մի մի կոպէկով է հաւաքել, բոլորն աղքատ բաւկներից: Հարցնում եմ այդ խարդախամիտ սէնիէթբէր պարոնին, Թէ իր ամբողջ կեանքումը, ունի՞ արդեօք մի փարա զոհած ազգին, եկեղեցուն կամ ուսումնարանին: Այդ սէնիէթբէր պարոնին ամենօրեայ սէնիէթն է ծաղրել ժողովուրդը, ծաղրել միանգամայն այն բարերարին, որոյ դուռը տարիներով ոսկորներ էր կրծում: Այդ սէնիէթբէր պարոնի առաջին խորհուրդն էր Ախալցխայ երկսեռ ուսումնարանաց ծախսն կրկնապատկել, իր համախոհներին առատ ռոճիկ բաշխելով, որով ինքն ալ յարմար միջոց կունենար իր սովորական դերերը խաղալու, եւ այդ նպատակաւ համոզեց պ. Թեմական տեսչին եւ մի քանիսին, որոց ձեռքում խեղճ ժողովուրդը հաւատացած է իր ուսումնարանաց սանձը, այդ պարոնները փոխեցին նախկին ուսուցիչները (որոց աշխատութեանց պտուղները արդէն 'ի նկատի ունի ամենայն մի ախալցխացի), նորանց տեղ բերին նոր նոր մօդիստներ, լսել կուզեմ վարժապետներ, որոնք բացի խել մը խեղճացնող հրաշալիքներէ, օրիորդական «Նոր արշալոյս» դպրոցում ա, բ, ուսուցանելու տեղ, լաւ դավուլ-զուռնայ, սազ ու քեամանչայ եւ այլ ածելու ձեւն են ուսուցանում: Այս խորհուրդներից յետոյ դեռ եւս պ. Սէնիէթբէրը ցանկանում է ռոճիկները շատացնելու համար գումար աւելացնել, եւ իրեն անհամաձայն եղողներուն քամակից սովալլուկ արջի նման կը յարձակվի, ինչպէս յարձակեցաւ ձէպէեանցի քամակից, բայց այդպիսով նրանից, ինձանից կամ ուրիշից ինչ կը տանի: Ճէպէեանցի Թերթը մի պարզ եւ արդար խնդիր էր ժողովրդեանմէ պատրաստված եւ ոչ ձէպէեանից, զորն արդէն մի ամսից աւելի է ուղարկված է Վեհափառ կաթողիկոսին մեր ուսումնարանաց դրամական եւ այլ բարեկարգութեանց մասին:

Թօփմախեանց

ՆԱՄԱԿ ԴԵՐԲԵՆՏԻՑ

—

19 հոկտեմբերի

Ձեր պատուական Թերթի միջոցաւ կը ծանուցանենք, որ առաջիկայ յունվար ամսից Դերբենտում, Մարիամեան օր. դպրոցին կից, կը բացվի մատենադարան, որ եւ կը լինենայ ամենօրեայ ընթերցարան. ուստի կը խնդրենք յարգելի հեղինակներից եւ առատաձեռն պարոններից նուիրաբերութեամբ հարստացնել մեր աղքատիկ մատենադարանը, ինչով որ կը բարեհաճեն: Հասցէն. Дербентъ, въ армянскую дѣвичью школу.

Անդամք գործակատար ժողովոյ Կոստանդին Մելիք-Շահնազարեանց, Յովակիմ Եղուբեանց:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, 25 հոկտեմբերի

Ներկայ ամսիս ճանապարհորդների հետ գալով քաղաքս Վարդաշէն գիւղից հօրից եւ մօրից որբ երկու ուտիացի եղբայրներ 13 եւ 15 տարեկան, անճարացեալ դիմել էին օտարների օգնութեանը ուսումնարանում ընդունվելու համար: Այս բանի մասին տեղեկանալով, Գրիգոր քահանայ Մանդակունին՝ շտապեց հոգալ որբերի մասին, որոնցից մինը յանձնեց պ. Բէլախեանցին որդեգիր, որ իր արդիւնքով իր սեպհական ուսումնարանում ուսումն տայ, իսկ փոքրին Ներսիսեան ուսումնարան ընդունեց արտաքոյ կարգի Թօշակառու երթեւեկ աշակերտ, որի բոլոր հոգացողութիւնը եւ տանը պահելը յանձնառու եղաւ տէր-հայրը: Կը ցանկանք, որ առաջիկայ տարուայ մէջ նոր ընտրվելի հոգաբարձութիւնը յիշեալ երեխային ընդունէ ուսումնարանի որդեգիրների կարգում, ազատելով տէր-հօրը վերոյիշեալ հոգացողութիւնից: Տէր-հայրը միշտ հոգում է մինակ այդ տեսակ անօգնական պատանիների մասին, ինչպէս ներկայումս նկարչութեան արհեստը կատարելագործելու պատճառաւ Ս. Պետերբուրգ գնացող Աղեքսանդր Ամիրխանեանցի համար գործակալներ է գտել, որոնք հետեւեալ պարոններ են Աղասի Մելիք-Ազվազեանց, Միքայէլ Բարալեանց, Գէորգ Ռեվազեանց եւ Գրիգոր Հախվերդեանց, որոնք ջերմ սիրով աշխատում են ստորագրութիւնը շարունակելու: Յիշեալ ուսանող նկարիչ խիստ ընդունակութեան եւ սքանչելի ձիրքի տէր է, որի հայրը քաղաքիս անկարող քահանաներից մինն է: Սորա համար մեր շնորհակալութիւնը յայտնելով տէր-հօրը բռնած գեղեցիկ ընթացքին, կը ցանկանք յաջողութիւն ստորագրութեան շարունակելուն:

Գրիգոր Սարումեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ՕՐԴՈՒԲԱԴԻՑ մեզ գրում են. անցեալ ձմեռուայ Թանկութեան ժամանակ Թաւրիզից պ. պ. Նազարբէկեան եղբայրները ուղարկած էին 200 րուբլի Օրդուբադի չքաւորներին բաժանելու համար: Պ. պ. Նազարբէկեան եղբայրները Թէեւ Թաւրիզում են բնակվում, բայց համարվում են Օրդուբադի բնակիչներ:

—

Նոյն տեղից մեզ գրում են. այս տարի շերամի եւ խաղողի բերքը յաջող չէր. վաճառականութիւնն եւս վատ դրութեան մէջ է: Ժողովուրդը անցեալ տարւայ Թանկութեան ժամանակ բոլորովին աղքատացած լինելով, այս ձմեռը նոյնպէս հացի մասին մեծ նեղութիւն պիտի կրէ: Օրդուբադցիք վարելահողեր չունենալով, ստիպված են միշտ իրանց ուտելու հացը ուրիշներից գնել, իսկ գնելու համար աղքատ ժողովուրդը փող չունի:

—

Կարսի նահանգի Շօրագեալի շրջանի ԴԶԼՂԱԽՉԱՆ գիւղից մեզ գրում են, Թէ գաւառապետ պ. Ն. Շաղուբաթովը, այցելելով յիշեալ գիւղը, նուիրեց տեղային ուսումնարանին 50 րուբլի: Նոյնպէս նուիրեցին պ. գաւառապետի ծառայութեան մէջ գտնվող պ. Ա. Դարախանեանցը եւ պ. Ա. Մէլիք-Յակոբեանցը իւրաքանչիւրը 15 րուբլի:

—

ՄԵՂՐԻ գիւղից մեզ գրում են. տեղային քահանաները իրանց անվայել վարմունքով միշտ ժողովրդի մէջ գայթակղութեան եւ երկպառակութիւնների պատճառ են դառնում: Եթէ այդ գիւղը գալիս է մի օրինաւոր վարժապետ, իսկոյն քահանաները թշնամանում են նրա հետ, եւ այն աստիճան նեղացնում են, զզվեցնում են, մինչեւ վարժապետը ստիպված է լինում Թողնել իր պաշտօնը, որ ասպարէզը դարձեալ տգէտ քահանաներին մնայ: Ոչ սակաւ խռովութիւն են գցում նրանք գիւղի մէջ, միանալով այս եւ այն հարստի, վաշխառուի կամ ժողովրդի արիւնը ծծող մի հարստահարիչի հետ: Այս պատճառով, երբ նրանց վրա գանգատ է լինում հոգեւոր իշխանութեանը, միշտ պաշտպանութիւն են գտնում իրանց նմաններից:

—

Թեմական վերատեսուչ պ. Բարխուդարեանը խնդրում է մեզ տպել հետեւեալը. «Ընթերցող հայ հասարակութեանը արդէն յայտնի է հայ լրագիրներից, որ մտադրութիւն կայ ապագայ 1881 Թուականի ամառային արձակուրդին կազմել ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ընդհանուր ուսուցչական ժողով. որին, բացի Թիֆլիսի Թեմի ուսուցիչներից, ցանկալի է որ մասնակցեն եւ միւս Թեմերի ուսուցիչները: Այդ ժողովի նպատակն է մեր հոգեւոր ուսումնարանների հիմնաւոր բարեկարգութիւնը ներկայիս պահանջների համեմատ, որ կիրագործվի այն ժամանակ, երբ որ մեր ուսումնարանները կը ստանան միօրինակութիւն, ընդունելով որոշ ուսման ծրագիրներ եւ կառավարվելով հաստատ կանոնադրութեամբ: Այսպիսի մի մեծ եւ ընդհանուր օգտին ծառայող գործ յաջողութեամբ կատարելու համար հարկաւոր է նախապատրաստութիւն, որով արդէն զբաղված են քաղաքիս մէջ երկու յանձնաժողովներ. մինը ուսումնական, որ պատրաստում է հարկաւոր ծրագիրները, միւսը տնտեսական, որ պիտի հոգայ ընդհանուր ուսուցչական ժողովի համար հարկաւոր ծախսերը: Այս ծախսերը հոգալու համար մենք չունենք ոչինչ ուրիշ միջոցներ, բացի հասարակութեան կամաւոր նուիրատուութիւններից, որ պիտի լինի ճիշտ արտայայտութիւն այն համակրութեան, որ նա ունի դէպի մեր ազգային ուսումնարանները, որոնց մէջ կրթվում է նոր սերունդը: Ուստի յայտնելով հասարակութեանը տնտեսական յանձնաժողովի անդամների անունները, որո՞նք են. պ. պ. Վահրամ Մութաֆեան, Յովհաննէս Տովիանեանց, Պօղոս Մելիք Կարադողեանց, Խաչատուր Բալանթարեանց, Մովսէս Թավաղեանց եւ Արտաշէս Մամիկոնեանց, խոնարհաբար խնդրում եմ այն անձանց, որոնք կը ցանկանան իրանց կամաւոր նուէրներով նպաստել ապագայ ուսուցչական ժողովի իրագործմանը, ուղարկել իրանց նուէրները կամ յիշեալ պարոններից մէկին, կամ «Մեղուի» եւ «Փորձի» պ. պ. խմբագիրներին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«ГОЛОСЪ» ԼՐԱԳՐԻ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

—

"Голосъ" լրագրի մէջ տպված է հետեւեալ Թղթակցութիւնը Կ. Պօլսից, հոկտեմբերի 26-ից: Այսօրուայ օրվայ հարցը կազմում են քիւրդերը, քիւրդերը եւ քիւրդերը: Քիւրդերով է զբաղված այժմ Թիւրքաց ամբողջ հիւանդ մամուլը, որ Եւրօպային աւելի էլ վատթար սարսափներով է սպառնում, եթէ նա ձեռք չի վերցնի Թիւրքիայից: Քիւրդերով զբաղված է ամբողջ ազգաբնակութիւնը, որի մի բաժինը՝ մահմետականները ուրախութիւնից քունը կորցրել են, իսկ միւսը՝ քրիստոնեաները հասել են մահամերձ յուսահատութեան: Քիւրդերով են զբաղված պետութիւնների ներկայացուցիչները, որոնք դեռ ալբանական դժուարութիւնները չեն վերջացրել եւ պատահում են նոր անկարգութիւնների, որոնց կատարում է Փոքր-Ասիայի մէջ Թիւրքիան այն նպատակով, որ անզօր դարձնէ պետութիւնների փորձերը նրա գործերի մէջ խառնվելու մասին Ռուսաստանի եւ Պարսկաստանի սահմանների վրա: Իսկապէս ո՞վ ինչ գործ ունի այն անիշխանութեան հետ, որ բարոյական վնասներ է տալիս Ռուսաստանի շահերին եւ նիւթականապէս աղքատացնում է Պարսկաստանին:

Իսկոյն ստացված է քաղաքի մէջ արտագութեամբ տարածված լուրերի համեմատ, Շէյխ-Իբադուլլահի աջողութիւններից ոգեւորված ապստամբ քիւրդերը կազմում են 100,000 մարդ, որոնք զինաւորված են Մարտինի հրացաններով եւ Թիւրքաց զինապահեստներից ստացված Թնդանօթներով: Թամերլանի այդ Թոռնիկը սկսեցին „լուծել քրիստոնեաների հարցը" եւ աւերակ դարձնել Պարսկաստանը, որը վախենում է գեաուրների հովանաւորութիւնը այն ժամանակ, երբ Մարգարէի փոխանորդը բացարձակ պատերազմում է նրանց հետ «յանուն Աստուծոյ մարգարէի եւ ի պատիւ նրա վարդապետութեան»: Իսկապէս քիւրդերի յարձակմունքը Պարսկաստանի վրա շատերը նրանով են մեկնում, որ Թիւրքիան կամենում է խաբել Եւրօպային եւ առիթ չը տալ նրան կասկածելու, Թէ Թիւրքիան մասնակից է այն արիւնհեղութեան, որ պատրաստվում է Հայաստանի համար, ընդհակառակը Թիւրքերը այնքան «ինքնուրոյն» են գործում, որ չեն խնայում մինչեւ անգամ խալիֆի պարսկաստանցի որդկերանցը: Այսպիսով խեղճ Պարսկաստանը «իշխ մարտիրոս» է հանդիսանում միայն այն պատճառով, որ Թիւրքիայի շահերը պահանջում են այդ, եւ այսպիսի քաղաքականութիւն գործ են դնում եւրօպական հողի վրա:

Պարսկաստանի այստեղի ներկայացուցիչը ստացաւ իր կառավարութիւնից ամենադրական ապացոյցներ, որ շէյխ Իբադուլլահը միայն անունով է քիւրդերի ապստամբութեան առաջնորդ, իսկ ապստամբներին խակապէս առաջնորդում են Թիւրք օֆիցերները, որոնք քիւրդերի բուրնուսներ ունեն հագած: Թնդանօթները կառավարվում են Թիւրք Թնդանօթաձիգներից: Այսպիսով շէյխ Իբադուլլահը, որ իրան քիւրդ ցեղերի խալիֆ է յայտնել, սուլթանի հաւատարիմ գործակատարը եւ նրա կոյր գործիքն է: Եւ ամենքին յայտնի է, որ սուլթանը ցանկանում է հանգցնել Փոքր-Ասիայի մէջ քրիստոնեաների վերածագման ամենափոքր կայծերը եւ հիմնել այնտեղ մի ուժեղ մահմետական կայսրութիւնը „ղօրանի հզօր օրէնքների" համեմատ. . . Ուրեմն Եւրօպայից երեք ամիս ժամանակամիջոց պահանջելով հայկական գործերը կարգադրելու համար, Թիւրքիան Թուաբանօրէն ճիշդ հաշւեց այն ժամանակամիջոցը, որ հարկաւոր է նրան հայկական հարցը «վերջացնելու» համար եւ այնպէս վերջացնելու, որ այլ եւս նրա մասին չը խօսվի:

Պարսկական հետեւեալ նահանգները արդէն քիւրդերի ձեռքին են. Միանդաբ, Մարաղա, Բինար, Սուջբուլաղ եւ Ուրմիա: Այդ տեղերի մէջ քիւրդերը կարողացան կենդանի այրել մի քանի հազար կանանց եւ երեխաներին, որոնք ապաստանարան էին փնտռում մզկիթների մէջ: Հայաստանի մէջ կրակի եւ սրի զոհ են դարձած 170 գիւղեր, որոնց տեղը այժմ ածված են կանանց, ծերունիների եւ երեխաների այրված ոսկորները:

Տեսնելով, որ Թիւրքաց կառավարութիւնը բացարձակ անցել է աւազակների կողմը, հայ ապստամբների առաջնորդ Մարշիմօնը դիմեց ինքնավարութիւն ունեցող զէյթունցի հայերի իշխանին հետեւեալ հրաւէրով: „Իշխան, ինչը դարերի ընթացքում արիւն Թափելով պաշտելի մայրենի հողի վրա, մեր նախնիքները գերեզման էին մտնում այն յոյսով, որ Նախախնամութիւնը մի ժամանակ իրանց որդկերանցը այնքան ոյժ եւ քաջութիւն կը տայ, որ նրանք կը կարողանան վրէժխնդիր լինել իրանց անարգանքի համար եւ ազատել եկեղեցին պիղծերի կապանքներից: Այդ պղծեալները մեզ ասում են. „Թող ջնջվեն այս երկրից ձեր նախնիքների անունները, Թող վերջանան ձեր աղօթքները": Ի՞նչ պէտք է պատասխանենք, իշխան, պատմութեան եւ Աստուծոյ դատաստանի առաջ մեր հայրերի յիշատակը ոչնչացնելու համար: Միացնենք մեր ոյժերը գոնեա պատուաւոր մահ ստանալու համար, եթէ չենք կարող ազատել մեր նախնիքների յոյսերը եւ ժառանգութիւնը՝ հայ ազգի անունը եւ կրօնը:" Ասում են, որ այս հրաւէրը Զէյթունի մէջ ոտքի կանգնեցրեց ծերերին եւ երիտասարդներին: Այժմ հարց է Թէ ի՞նչ հետեւանքներ կունենան այս անկարգութիւնները: Ինչ եւ իցէ Եւրօպան պատասխանատու կը լինի իր խղճի առաջ նրա համար, որ ինքը շողոքորթեց վերջին, մաշված բողին, որի անունը Թիւրքիա է:

Ռուսաստանի հարաւային սահմանների մօտ իսլամական նոր գաղութեան երեւալը շէյխ, խալիֆ եւ ֆանատիկներին գրաւող ուրիշ անուններով, մարգարէի գերեզմանի եւ նրա փոշիի անունով, որի հրաւէրը, այդպիսի կորստաբեր եւ անամօթ շարժման աջողութիւնը, այդ բոլորը անկասկած կը ստիպէ Ռուսաստանի այստեղի ներկայացուցչին եռանդոտ եւ գործնական ընթացք բռնել: Եւ ճշմարիտ, բաւական է ի նկատի առնել մահմետականի երեւակայութեան վառ լինելը, Պարսկաստանի եւ Թիւրքիայի սահմանների մօտ, ռուսաց երկրի մէջ բնակվող մահմետական ամբոխի տգիտութիւնը, որ կարելի լինի գնահատել շէյխ Իբադուլլահի աջողութեան կորստաբեր բարոյական ազդեցութիւնը: Իսկ Իբադուլլահը իր կամքով, կամ ուրիշի Թելադրութեամբ Մեկկան կամենում է մի այնպիսի տեղ տեղափոխել, որ Երեւանից երեք օրվայ ճանապարհի հեռաւորութեամբ է գտնվում: Աւելորդ է ասել, որ այս բոլորը այնքան նշանաւոր է Ռուսաստանի շահերի համար, որ նա միւսների շարքում չի կատարի մի խղճալի դեր, որ հարեւանական բողի վիրաւորանքին բԹացած մարդու ծիծաղով է պատասխանում: Ռուսաստանի համար այժմ շատ ուշ է ընտելանալ այդպիսի դերին, մինչեւ անգամ եթէ այդ անհրաժեշտ լինի եւ պահանջէ Եւրօպայի աւատական քաղաքականութիւնը:

—

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

—

Լոնդոնի մէջ հրատարակվող „Daily News" լրագիրը ստացաւ հոկտեմբերի 28-ից հետեւեալ հեռագիրները քիւրդերի ապստամբութեան մասին Պարսկաստանի մէջ: Մեշեդից. Քսան հազար քիւրդեր լաւ զինաւորված Մարտինի հրացաններով, շէյխ Իբադուլլահի առաջնորդութեամբ արշաւում են Թաւրիզի վրա: Այժմ քիւրդերի այդ ամբոխը գտնվում է Սուջ-Մարաղայի մէջ: Նրանք ջարդեցին Սուջբուլաղի ամբողջ ազգաբնակութիւնը: Թաւրիզի կանոնաւոր զօրքերի Թիւր ընդամենը 2000 է: Քաղաքը մեծ տագնապի մէջ է: Թեհրանից պարսից շահի հրամանատարութեամբ շտապով ուղարկված են 7000 օգնական զօրքեր, աւստրիացի հինգ օֆիցերներ եւ տասներկու Թնդանօթներ: Երեկվայ հեռագիրը հաղորդում է, որ քիւրդերը շարունակ ջարդում են բնակիչներին: Քիւրդերի եւ պարսկական զօրքերի մէջ մի քանի աննշան կռիւներ են եղել:" Թեհրանից. „Լուր է ստացված, որ Թիւրքահպատակ քիւրդերի շէյխ Իբադուլլահ Թիւրքիայից անցաւ Պարսկաստան օգնական զօրքերով եւ ռմբակոծում է Ուրմիա: Քիւրդերի առաջին զօրաբաժինը Թողեց պարսկական զօրքերին եւ ուղեւորվեց դէպի հարաւ, Համադանի կողմը: Այդ զօրաբաժնին հանդիպելու համար ուղեւորվեց Թեհրանի զօրաբաժինը: Քիւրդերը գրաւել են 3000-ից աւելի քառակուսի մղոն եւ ընդհատում են հաղորդակցութիւնները":

—

ՆԱՄԱԿ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Վաղարշակերտ, 10 հոկտեմ.

Այս մի շաբաթում ահագին շշնկոց մի տիրեց ի Վաղարշակերտ, հայք առանձին, առանձին խօսում են, քիւրդք եւս առանձին խորհուրդ են կազմում. Թէ ինչ պիտի լինի մեր վիճակ, նաեւ ասում են միայն հայք չեն որ զինուած են մեր կրօնի դէմ, այլ ուրիշներն եւս: Քրդերէն բազմաց սարսափ տիրած է, այս ինչ, այն ինչ հայուն դիմած են, որ վտանգի միջոցին պաշտպանեն զանոնք: Ոմանք ալ խօսում եւ յայտնի անում են, Թէ մեր արեան վերջին կաթիլն կը Թափենք. առ այս իրեանց կրօնամոլ շէյխերուն դիմած ու Թելադրված են, որ եւ նոքա գիւղերն կը շրջին, կը Թելադրեն. բայց ուզածնին չափ յոյս չեն գտներ սովեալ քիւրդերէն, որոնք եկած են դռնէ ի դուռ հաց մուրալու: Նաեւ Շէյխ-Իբադուլլահ խստիւ պատգամներ դրկած է բրդաց ու իսլամութեան հրաւէրներ է կարդացած, որ զինուին յանուն մահմետականութեան կրօնի եւ շտապեւ առ ինքն գալ փութան, առարկելով, Թէ պատերազմ բացած է պարսից դէմ ու երբ [illegible] գրաւած է: Նոյնպէս կը յորդորէ Պայազիտի Միւթէսարիֆ փաշան զմահմետականս, որ օգնեն յիշեալ շէյխին: Միւս կողմէ, հայերն եւս այստեղ այնտեղ դիզվում են, մին զմիւսն է գրգռում, միւսն այլում է քարոզում, այլ մէկն ոմանց վախ ազդում, մի այլն եւ անցեալ պատերազմին կոտորածն է մտաբերում ու խօսում, մի այլն հայոց եռանդն է գովում. ոմն ասում է, Թէ Վաղարշակերտէն կրնայ եւ պատրաստ են քրդերին դէմ դնել 2000-էն աւելի անձինք. միւսն ընդհատում է նրա խօսքն, փաստաբանելով, Թէ հայն կրնայ իր չորս անգամէն աւելի Թշնամւոյն անվեհեր դիմադրել, եԹէ զէնք ունենայ, ահա, ասում է նա, երբ հայն անպատրաստ է, զէնք չունի, մեծ հարուած պիտի կրէ, եԹէ սուղ միջոցի մէջ չը հոգացուի:

Այս ձայնը կառավարութեան մէջ ալ տարածվում է, պաշտօնեայք ամենայն ուժով տուրք են հաւաքում. աղքատին սաստիկ զանակոծում, առհասարակ ամէն անձէ պահանջում են: Գիւղեր կան, որ դառն աղքատ են, նորանցից եւս անԹերի պահանջում են: Իրիցու գիւղացւոց մէջ միայն երկու հոգի կայ հարուստ, միւսներն առանց ցանքի, բայց այս մի քանի օր է բանտի մատնված են: Կառավարութիւնն հայ պաշտօնէից երբէք խորհուրդ չը հարցնէր, այլ ուզածն կընէ, երբ խօսելու իրաւունք պահանջէ, կը պատժուի, երբ բացակայ գտնուի կը պատժուի. միայն Թէ նա ժողովոյ մէջ գտնվելով, կառավարութեան ըրածը վաւերացնելու է:

Կրօնամոլ միւսլիմաններ սկսած են օրըստօրէ զըրպարտել հայոց վրայով, այս ինչ տեղ հայք զԹուրքս մորԹեցին, վնասեցին, չարչարեցին եւ այլն...: Առ այս սկսած են հայոց խոտի դէզերն եւ մարագներն կրակի տալ գաղտնի:

Հ**

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 29 հոկտեմբերի: Այսօր տպագրական օրէնքները վերաքննող մասնաժողովի առաջին նիստը կը լինի:

ՓԱՐԻԶ, 28 հոկտեմբերի: Ներված Լուիզա Միշելի այստեղ հասնելը պատճառ եղաւ համակրական մի մեծ ցոյցի: Որովհետեւ պատգամաւորների ժողովը հրաժարվեց ժողովրդական կրԹութեան օրինագիծը օրական միւս հարցերից առաջ քննել, մինիստրութիւնը հրաժարական տուեց: Ասում են, որ Ֆրիսօն կը կազմի նոր մինիստրութիւնը:

խմբագիր—հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ